

Armoede op het platteland

Jack Steeghs , Tijdschrift voor Geestelijk Leven, augustus 2014

Kan men 'Agrarische armoede' bestrijden vanuit uw levensbeschouwing? Jack Steeghs heeft vanuit zijn levensgeschiedenis in de landbouw en loopbaan in de kerk geleerd dat er een route is die recht doet aan de mens in verdrukking én uw geloofsgemeenschap én onze tijd van leven. Een begaanbare weg vanuit de beroepspraktijk.

Inleiding

Wat mij prikkelt is dat 'armen' ook in jouw organisatie zitten – boeren en tuinders maken vaak ook deel uit van de geloofsgemeenschap waar jij je het meest mee verbonden voelt.

Zo ontstaan er meerdere vragen: hoe je menswaardig met de in jouw geloofsgemeenschap aanwezige tweedeling 'niet arm' – 'arm' om gaat? Welke criteria je hanteert? En hoe je deze 'armoede' vervolgens in gesprek brengt te midden van onze geïndividualiseerde en geseculariseerde samenleving – die tot in het centrum van geloofsgemeenschappen is doorgedrongen?

Onbehagen: 'waarom groei om de groei?'

Echte armoede ken ik tot dusverre niet uit persoonlijke ervaring. Het gemengde boerenbedrijf waar ik opgroeide kreeg in de late jaren zestig de wind in de zeilen: de opkomende intensieve veehouderij en automatisering zorgde ervoor dat je volop kon boeren op relatief weinig grond. Mijn ouders grepen die kans. Welvaart groeide, armoede leek verder weg dan ooit.

Dat er veel meer aan de hand was begon ikzelf door te krijgen in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Er ontstonden overschotten en ik proefde een neoliberale tijdgeest.

Kwantumkortingen en –premies stimuleerden meer grootschalige boerenbedrijven van onderop. Slachterijen, veevoederindustrie, banken stimuleerden deze beweging. Op de achtergrond speelden wereldwijde processen als globalisering en vrije wereldhandel een overheersende rol.

Waarom 'groei om de groei', vroeg ik me als twintiger op de werkvloer af?

Grootschaligheid, efficiency en lagere prijzen voor voedsel ja, maar wát laten we hiermee onbesproken? Ik kon niet precies aangeven waar het probleem lag, maar voelde aan dat er veel niet klopte. Er groeide onbehagen.

Binnen en buiten jouw werkelijkheid: armoede

Je ziet je eigen werkelijkheid scherper als je erbuiten treedt. Ik heb het bedrijf van mijn ouders overgenomen maar ben in 1997 gestopt. Het toekomstperspectief was voor mij niet aantrekkelijk genoeg meer om een familietraditie verder voort te zetten. Armoede? Niet financieel. Wel onvermogen in wat ik aan moest met de levensvragen die ik had. Omdat ik altijd iets met kerk en geloven heb gehad en nieuwsgierig en leergierig ben werd het opnieuw studeren. Theologie opende nieuwe perspectieven. Niet in het minst mijn kijk op menselijke arbeid en een veel bredere blik op de kerk dan louter gebouw en vieringen. Ik hoorde van de Katholieke Sociale Traditie. Tijdens mijn studie raakte ik bekend met het arbeidspastoraat. Nog voor mijn diplomering werd ik projectmedewerker Bewustwording en Toerusting van de diocesane werkgroep Kerk, Landbouw en Platteland in het Aartsbisdom Utrecht. Ik hoorde van de arbeid van de landelijke boerinnenbond en later de Werkgroep Landbouw en Armoede. Door hen is via

de Wageningse Wetenschapswinkel boven tafel gekomen dat 'armoede' in de landbouw veel hoger is dan in de rest van onze samenleving. Ik kwam er achter dat 'armoede' een cijfermatige grens is die op meerdere manieren geïnterpreteerd kan worden: krap, gemiddeld en ruim. In de meest krappe variant leeft meer dan 50% van de Nederlandse boeren onder de armoedegrens. Veelal verborgen. Want waarom ook zou je als boer een tekort aan financiële middelen als zodanig benoemen? Het werk dat dagelijks een beroep op je doet wacht om gedaan te worden. Totdat het echt niet meer gaat¹.

Belangrijkste nieuwe inzichten

Als projectmedewerker vanuit de kerk naar de landbouw kijken en met boeren praten leverde mij inzichten op die ik daarvoor niet kon bedenken:

- 1) Als er al sprake is van problemen zoals armoede, praat dan niet óver 'armen' maar mét 'armen'.
- 2) Problematiseer in gesprek met 'armen' niet wát er volgens jou speelt, maar vraag door vanuit oprechte belangstelling naar wat 'armen' bewéégt.

Resultaat:

Je hoort een zo zuiver mogelijke weergave van wat 'armen' als probleem ervaren, want je deelt niet alleen informatie, je deelt jezelf mede. Geloof of religie is in mijn ogen primair altijd het delen en verbinden van het leven van alledag. Omzien naar elkaar. Andries Baart zou kunnen zeggen: in relatie wordt er in gezamenlijkheid menselijke waardigheid ontsloten.

In een geloofsgemeenschap komt daar nóg een dimensie bij: die van die Ene op mensen betrokken God, die als geen andere God mens is geworden in de persoon van Jezus van Nazareth.

Leven en Geloven delen (a): gesprekskring Grond Van Leven

Vanuit voorgaande twee inzichten is er een gespreksmodel voor groepen ontwikkeld: Grond Van Leven².

Deze gesprekskring ziet er als volgt uit: boeren en burgers schuiven eenmalig gedurende vier avonden met elkaar aan de keukentafel. Daarvoor worden ze persoonlijk gevraagd. Thema van gesprek is niet een doelgroep of een bepaald probleem maar is wát diegenen die aanschuiven met elkaar verbindt – dat ze allen behoren bij die ene gemeenschap van gelovigen in een bepaald dorp of wijk.

Deelnemers delen met elkaar hun huidige 'Grond Van Leven' en vertellen daarover gedurende vier avonden met als deelthema's: geboortegrond, geboortegrondwaarden, grond die we delen en de voedende humuslaag.

De belangrijkste voorwaarden die aan deze gesprekskring gesteld worden zijn veiligheid, huiskamergezelligheid en een uitnodigende gespreksleider. Deze aanpak blijkt een gouden vondst. Inmiddels zijn er al meer dan vijftig kringen geweest.

Leven en Geloven delen (b): podium Kerk In Platteland

Een volgende fase brak aan toen ik diaconaal werker bij de Diocesane Kerkelijke Caritas Instelling in het aartsbisdom Utrecht werd (2009). In die tijd hielden meerdere

¹ Wie meer wil begrijpen over dat wát boeren in verdrukking drijft en waar dat soms toe kan leiden, beveel ik het recente boek van Lizzy van Leeuwen aan: De hanenbalken (Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen 2014)

² <http://vroedman.nl/grond-van-leven/>

oecumenische netwerken op te bestaan en zorgde een nieuwe fusieronde ervoor dat plattelandsparochies vaak tien geloofsgemeenschappen of meer omvatten. Houd in zo'n groot werkgebied als pastor in een team van vier maar de vinger aan de pols. Dat is niet te doen zonder een gericht plan van aanpak. Ik voelde een groeiend gemis aan maatschappelijke verbondenheid vanuit kerk en geloof op grotere schaal. Ik vroeg me af: wat staat mij te doen?

Ik besloot de parochies en de beroepskrachten in het aartsbisdom na te lopen om bondgenoten te zoeken bij mijn plan om op enkele plaatsen in het bisdom een werkgroep in de parochie te formeren. Elke werkgroep zou een soort van klankbord voor de plaatselijke pastor mogen zijn, een steun in zijn of haar rug. Tegelijkertijd zou ik samen met die pastor bedrijven bezoeken en de bevindingen uit die bezoeken in de werkgroep neerleggen voor gesprek. Uiteindelijk doel: gedragen vernieuwende initiatieven in de parochie. Uiteindelijk zou deze formule (Kerk In Platteland) in twee dorpen van de grond komen en via een driejarig project vorm en inhoud krijgen.

Podium Kerk In Platteland: wát kan er aan wederzijdse betrokkenheid op gang worden gebracht?

De kerk heeft geen geld om bedrijven te financieren, wel leden die mensen bezoeken. Ik hoorde zelf in meerdere gesprekken wat daarbij het allerbelangrijkste is: oprecht getoonde belangstelling verzacht individueel gevoelde pijn en verbindt gemeenschap.

Wat kan er in een driejarig project nog meer worden opgebouwd?

- a) Een pastor signaleerde dat hij door Kerk In Platteland gemakkelijker meegenomen wordt in het dagelijkse gesprek van de dag. Dat helpt hem om verbindingen te leggen tussen het geleefde (agrarische) leven en het evangelie. Dat helpt hem om sneller sporen van armoede en eenzaamheid te signaleren.
- b) Op een gegeven moment signaleerde een werkgroeplid dat de kerk door dit initiatief dichterbij dan ooit is gekomen. Een verrassende ontdekking die de hele werkgroep activeerde.
- c) Een ander werkgroeplid ontdekte tussen de gesprekken door artikelen die relevant zijn om in gesprek te brengen. Er is nu een podium.
- d) Een bezochte boer vond het leuk om de hele werkgroep te ontvangen. In die ontmoeting ontstond een gesprek over de rol van de kerk in het (agrarische) bedrijfsleven. Verbindend.
- e) De oogstdankviering kreeg een nieuwe stimulans.
- f) Het containerbegrip duurzaamheid werd concreet in de gesprekken over voedsel en de omgang met onze ene aarde.
- g) Een ander initiatief ontstond vanuit de actualiteit: een protestbeweging brak in op biologische varkenshouderijen om eventuele misstanden te kunnen filmen en met naam en adres op internet te zetten. 'Ongehoord. Dat is een parochieavond waard'. De avond ging uiteindelijk niet door maar het initiatief mag er zijn.

Tot besluit: armoede in de landbouw, bestrijden? Bouw aan netwerken!

Het project Kerk In Platteland is gestopt maar de werkgroepen in beide parochies zijn verder gegaan. De boodschap die ik met dit artikel wil uitdragen is dat gemeenschappen die 'armoede' in de landbouw willen bestrijden één ding te doen staat: bouw aan netwerken, organiseer een podium.

Want pas als je een plek hebt om gevoed te kunnen worden via laagdrempelige contacten kun je ook in tijden van nood gevonden worden³. Ook op deze manier bestrijd je 'armoede' niet zodat 'het' oplost. Je maakt 'armoede' tot iets eigens van je gemeenschap en daarmee meer hanteerbaar en bespreekbaar. Om vanuit te kunnen leven, leren en geloven.

³ <http://vroedman.files.wordpress.com/2013/03/protocol-agrarische-rampen.pdf>